

การพัฒนาความมั่นคงในชีวิต ของวัยรุ่นในชนบทอีสาน

ดุขฎฐิ อายุวัตฒน์
สร้อยบุญ ทรายทอง

สนับสนุนการวิจัยโดยทุนอุดหนุนทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2551

ISBN 974 – 284 – 947 – 1

The Youth's Life Security Development in Rural Esan

Dusadee Ayuwat
Soiboon Saithong

Funding Supported by Khon kaen University

2008

ISBN 974 – 284 – 947 – 1

ดุชะฎี อายุวัฒน์

การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ./ ดุชะฎี อายุวัฒน์, สร้อยบุญ
ทรายทอง.

—[ม.ป.ท. : ม.ป.พ.]. 2551

136 แผ่น

1. วัยรุ่นชนบท – ไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) – วิจัย. 2. ความมั่นคงในชีวิต – วิจัย. 3. วัยรุ่น –
พฤติกรรม – ไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) – วิจัย. (1). สร้อยบุญ ทรายทอง.

วจ HQ799.T52N65 ด 731

ISBN 974 – 284 – 947 – 1

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน ในครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนเงินทุนวิจัยประเภทเงินอุดหนุนทั่วไป จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2546-2547 คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่สนับสนุนทั้งเงินทุนการวิจัย และสนับสนุนให้นางานวิจัยนี้ไปเผยแพร่ในการประชุมระดับนานาชาติเมื่อ ธันวาคม พ.ศ. 2549 ในการประชุมวิชาการด้านสังคมวิทยาแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ของ Asia Pacific Sociological Association (APSA) ที่จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา และการนำเสนอในที่ประชุมวิชาการของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ที่จัดขึ้นเมื่อ มกราคม พ.ศ. 2551

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่สนับสนุนการวิจัยและอนุญาตให้ลงปฏิบัติการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้นำชุมชนที่ศึกษาทั้งสองแห่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ ตลอดจนพ่อแม่ผู้ปกครองของวัยรุ่น ที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนร่วมให้ข้อมูล ร่วมให้แนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับวัยรุ่น และสนับสนุนให้วัยรุ่นเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการวิจัย ที่สำคัญงานวิจัยนี้จะไม่สามารถสำเร็จได้เลยหากไม่ได้รับความร่วมมือจากวัยรุ่นทั้งสองชุมชน ความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของวัยรุ่นทั้งในชุมชนและในค่ายนอกชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยมีกำลังใจที่จะทุ่มเทกับโครงการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่เป็นทางออกในการแก้ปัญหาของวัยรุ่น คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย ได้แก่ คุณแววรุ่ง นาวาบุญนิยม วิทยากรในกิจกรรมค่ายนอกชุมชน สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดขอนแก่น ศูนย์รัตนภา ขอนแก่น ที่ให้ความอนุเคราะห์ให้ความรู้กับวัยรุ่นแกนนำที่เข้าศึกษาดูงาน และขอขอบคุณ คุณเย็นจิต ถิ่นขาม คุณมยุรณี หล้ากวนวัน และ คุณกันธิกา พรหมพุทธา ที่มีส่วนทำให้การจัดทำรายงานการวิจัยนี้สำเร็จลงได้

ศุภฎี आयुวัฒน์

สร้อยบุญ ทวายทอง

เมษายน 2551

ดุขุฎฐึ อายุวัฒนั และ สัร้อยบุญ ทรายทอง. 2551. การพัฒนาความมัันคงในชวีตของวัยรุนในชนบท

อีสาน. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2546-2548)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ การใช้ยาเสพติด และความรุนแรงของวัยรุ่นในชนบทอีสาน ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ การใช้สารเสพติด และความรุนแรง และ ศึกษาการพัฒนารูปแบบการพัฒนาความมัันคงในชวีตวัยรุนให้ปลอดภัยจากพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research) ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ เริ่มจากการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงทั้งสามด้านในบริบทของชุมชนชนบทอีสาน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับวัยรุ่น (บุคคลที่อายุ 12-25 ปี) ประกอบกับใช้แบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่ม แล้ววิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ส่วนในระยะที่ 2 ดำเนินการพัฒนากิจกรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมกับแกนนำวัยรุ่นเพื่อให้เกิดทักษะชวีต เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยง แล้วดำเนินการประเมินผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับวัยรุ่นและพ่อแม่ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการใน 2 ชุมชน (ชุมชนใกล้เมืองและชุมชนไกลเมือง) ระหว่างเดือน มีนาคม 2547- สิงหาคม 2548 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยตารางไขว้และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์

ผลการศึกษา พบว่าภูมิหลังของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างทั้งที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เมืองและใกล้เมืองส่วนมาก เป็นหญิงร้อยละ 66.7 และ 54.5 ตามลำดับ กว่าร้อยละ 70 ของวัยรุ่นกำลังศึกษาต่อ ในชุมชนใกล้เมืองพบว่ามีส่วนที่ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสูงกว่าวัยรุ่นในชุมชนใกล้เมือง แต่ร้อยละ 35-37 ของวัยรุ่นทั้งสองชุมชนทำงานแล้ว วัยรุ่นที่อยู่ใกล้เมืองและไกลเมืองนี้ มาจากครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และ ลูก เพียงร้อยละ 43.2 และ 38.9 ตามลำดับ จะเห็นว่าวัยรุ่นที่อยู่ในเขตใกล้เมืองอยู่ในครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนมากกว่าวัยรุ่นในเขตไกลเมือง วัยรุ่นในชนบททั้งที่อยู่ใกล้เมืองและไกลเมืองส่วนมาก(83-84%)เคยเที่ยวสวนสาธารณะหรือตลาดนัดใกล้ชุมชน ซึ่งเป็นสถานที่ที่วัยรุ่นนัดพบเพื่อนต่างเพศและใช้เป็นสถานที่นำเสนอดตัวเอง วัยรุ่นเคยมีประสบการณ์ทะเลาะวิวาทกับเพื่อนราวร้อยละ 45 โดยวัยรุ่นบ้านใกล้เมืองอายุเฉลี่ยเมื่อมีการทะเลาะวิวาทครั้งแรกคือ 12.6 ปี และพบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่เคยมีเพศสัมพันธ์ และกว่าร้อยละ40 เคยมีเพศสัมพันธ์เมื่ออายุ 17 ปี ในชุมชนใกล้เมืองอายุเมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเพียง 14 ปี ส่วนพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องยาเสพติด พบว่า อายุเฉลี่ยเมื่อมีการใช้ยาเสพติดครั้งแรกเพียง 14 ปี

ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ได้แก่ อายุของวัยรุ่น ทักษะชวีตของวัยรุ่นต่อชวีตชวีตของตนเอง บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน โดยมีความสัมพันธ์

เชิงบวกกับการมีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าว ขณะที่ปัจจัย สภาพการพักอาศัยที่ไม่ได้อยู่กับบิดามารดา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวแต่อย่างใด

แนวทางที่วัยรุ่นเสนอเพื่อพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของตนเองคือ การอบรมเพื่อเสริมศักยภาพที่เน้นการมีส่วนร่วม และ การดำเนินกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพต่อชุมชน ผลการดำเนินกิจกรรมทำให้วัยรุ่นได้ตระหนักต่อเป้าหมายในชีวิตของตนเองมากขึ้น สามารถจะหลีกเลี่ยงการทะเลาะกับเพื่อนได้ เข้าใจความแตกต่างระหว่างหญิงชาย เข้าใจผู้ใหญ่มากขึ้นเมื่อวัยรุ่นถูกเตือนเรื่องพฤติกรรม การทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อแสดงศักยภาพของตนเอง ทำให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเพื่อน ได้รับผิดชอบกิจกรรมของชุมชนเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้วัยรุ่น วัยรุ่นมีส่วนกำหนดกฎเกณฑ์เรื่องการห้ามดื่มสุราหรือใช้รถมอเตอร์ไซด์ออกนอกหมู่บ้านเพราะช่วงเวลาของเทศกาลอาจนำมาซึ่งการทะเลาะกัน ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้ใหญ่ พ่อแม่ ยอมรับวัยรุ่นมากขึ้น สิ่งเหล่านี้วัยรุ่นเห็นว่าทำให้เขามีทักษะชีวิต และสามารถจะมีความมั่นคงในชีวิตได้ต่อไป

Dusadee Ayuwat and Soiboon Saithong. 2008. **The Youth's Life Security Development in Rural Esan**. Khon Kaen : Faculty of Humanities and Social Sciences.(funding supported by Khon kaen University in the year 2003-2005)

Abstract

This research was aimed at investigating risk behaviors of youths in sexual relationships, use of drugs and violence, factors related to risk behaviors of youths in sexual relationships, use of drugs and violence, and at studying the developmental process to enhance rural youth's security against those behaviors. The participatory action research method was used. Implementation was performed in two phases, beginning from studying the three aspects of risk behaviors in socio-economic context. In-depth interviews were carried out with the youths (aged 13-24 years old) along with questionnaire and group interview. The information was analyzed both qualitatively and quantitatively. In the second phase, activity development and participatory processes were conducted with some youth leaders with an aim to enhance their life skills, which will in turn lead to adjustment of the risk behaviors. Finally, evaluation was made on the results of the in-depth interview with the youths and their parents and the results of the workshop. Information collection was carried out in two communities (near and far from the city) from March 2004 to August 2005. Content analysis was used for qualitative data analysis while correlation analysis and correlation analysis were applied for quantitative data analysis.

The findings from the majority of female youths residing near and far from the city (66.7 percent and 54.5 percent, respectively) show that more than 70% of the youths are still in school. The number of youths near the city who continue studying in high school is higher than those living far from the city. However, 35-37% of youths from both places already have jobs. Only 43.2% and 38.9% of the youths near the city and far from the city respectively come from nuclear families with father, mother and children. More youths living near the city than those living far from the city are from nuclear families. The majority of youths of both groups (83-84%) used to go to public parks or weekend markets near their communities, the places where teenagers make appointment with the opposite sex and present themselves. About 45% used to have disputes with their friends. The average age when the youths living far from the city first had a dispute was 12.6 years. More than 40% was found to have had sexual intercourse when they were 17 years old. Among the youths living near the city, the age when they first had

sexual intercourse was 14 years. In terms of drug addiction, it was found that the average age the youths first consumed drugs was 14 years.

It was found that 3 factors that had relationship to the risk behaviors of youths in sexual relationships use of drugs and violence. There were age of the youths, attitude toward the youth way of life, and the youths' roles in family and community.

The means suggested by these youths to enhance their security include participatory training to promote potentiality and community activities that enable them to express their potentials. Activities conducted have made the youths become more aware of their goals of life. They can alleviate from disputes with friends, understand the difference between male and female, understand the adults better when being warned of their behaviors. Community activities to express their potentials enable the youths to exchange their working experiences with their friends, to take responsibilities over community activities, in which they are proud of. They are also able to determine regulations in terms of alcohol banning or motorcycling out of the village during festivals, since these activities may bring about disputes. Meanwhile, the adults have come to accept the youths more than before. All of these make the youths see that they have life skills and security in their future life.

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	หน้า
บทคัดย่อ	I
Abstract	II
สารบัญ	IV
สารบัญตารางและแผนภาพ	

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	2
4. ขอบเขตของการวิจัย	3
5. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	3
6. สถานะความรู้เกี่ยวกับวัยรุ่น	4
7. แนวทางการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น	18
8. กรอบแนวคิดของการวิจัย	21

บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย	23
2. หน่วยในการวิเคราะห์	23
3. พื้นที่วิจัย	23
4. กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย	24
5. เครื่องมือวิจัย	24
6. ตัวแปรและการวัดตัวแปร	26
7. การเก็บรวบรวมข้อมูล	27
8. การตรวจสอบข้อมูลและความเชื่อถือได้ของงานวิจัย	31
9. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล	31

บทที่ 3 วิธีชีวิตวัยรุ่นในบริบทสังคมอีสาน

1. บริบทชุมชนที่ทำการศึกษา 33
 - 1) สภาพด้านกายภาพชุมชนใกล้เมืองและชุมชนไกลเมือง 33
 - 2) โครงสร้างชุมชนด้านกายภาพและด้านสังคม 35
 - 3) วิธีชีวิตจากเศรษฐกิจยังชีพ สู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า 39
2. วิธีชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน 42

บทที่ 4 พฤติกรรมเสี่ยงในชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสานยุคโลกาภิวัตน์

1. ทักษะคิดต่อวิธีชีวิตของตนเอง 59
2. ทักษะคิดต่อการเลือกคู่ครอง 62
3. พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นในชนบทยุคโลกาภิวัตน์ 65
4. บทบาทของวัยรุ่นต่อชุมชนและครอบครัว 72
5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน 79

บทที่ 5 กระบวนการพัฒนาและผลของกระบวนการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน

1. แนวทางการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น 83
2. กระบวนการพัฒนาทักษะวัยรุ่นเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่น 85
3. ผลของการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน 91

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา 101
2. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย 108

เอกสารอ้างอิง 111

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก แนวทางการสัมภาษณ์ในการศึกษาระดับชุมชน 114
- ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เรื่อง การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นในชนบทอีสาน 117
- ภาคผนวก ค แบบติดตามประเมินผลการพัฒนากิจกรรมในชุมชนโดยวัยรุ่น 124

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามคุณลักษณะทั่วไปกับเขตพื้นที่	47
ตารางที่ 2	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามลักษณะของครอบครัวกับเขตพื้นที่	50
ตารางที่ 3	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะของบิดามารดาและการอาศัยอยู่ในปัจจุบันกับเขตพื้นที่	51
ตารางที่ 4	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามความคาดหวังต่อบิดามารดากับเขตพื้นที่	53
ตารางที่ 5	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามความเป็นอิสระของวัยรุ่นกับเขตพื้นที่	54
ตารางที่ 6	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามสภาพการทำงานกับเขตพื้นที่	55
ตารางที่ 7	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์กับเขตพื้นที่	56
ตารางที่ 8	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามทักษะ/โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถใช้ได้กับเขตพื้นที่	57
ตารางที่ 9	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ	58
ตารางที่ 10	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครอง และพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นกับเขตพื้นที่	61
ตารางที่ 11	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามอายุที่คิดว่าเหมาะสมต่อการแต่งงานกับเขตพื้นที่	63
ตารางที่ 12	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามเหตุผลที่คิดว่าอายุนั้นเป็นอายุที่น่าจะแต่งงานกับเขตพื้นที่	64
ตารางที่ 13	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามเหตุผลที่จะใช้เพื่อตัดสินใจเลือกคู่ในอนาคดับเขตพื้นที่	65
ตารางที่ 14	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามประสบการณ์ที่เป็นพฤติกรรมเสี่ยงกับเขตพื้นที่	67
ตารางที่ 15	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามอายุที่มีพฤติกรรมเสี่ยงครั้งแรกกับเขตพื้นที่	71
ตารางที่ 16	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มองค์กรภายในชุมชนกับเขตพื้นที่	73
ตารางที่ 17	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติกับเขตพื้นที่	76
ตารางที่ 18	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามบทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวกับเขตพื้นที่	77
ตารางที่ 19	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามบทบาทครอบครัวในการให้ความรู้กับวัยรุ่น	78

ตารางที่ 20	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงของวัยรุ่นในชนบทอีสาน	82
ตารางที่ 21	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามความเป็นอิสระของวัยรุ่นกับเขตพื้นที่	94
ตารางที่ 22	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครอง และพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นกับเขตพื้นที่	95
ตารางที่ 23	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามการนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปใช้กับเขตพื้นที่	96
ตารางที่ 24	ร้อยละของวัยรุ่น จำแนกตามระดับคะแนนความชอบในกิจกรรมที่ได้ประโยชน์มากที่สุดจากการอบรม	97

สารบัญแผนภูมิและแผนภาพ

แผนภูมิที่ 1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	22
แผนภาพที่ 1	แสดงพื้นที่วิจัย	34
แผนภาพที่ 2	แสดงพื้นที่วิจัย ชุมชนไถลเมือง และชุมชนใกล้เคียง	34
แผนภาพที่ 3	แสดงแผนที่รอบนอกของชุมชนไถลเมือง	37
แผนภาพที่ 4	แสดงแผนที่รอบในของชุมชนไถลเมือง	37
แผนภาพที่ 5	แสดงแผนที่รอบนอกของชุมชนใกล้เคียง	38
แผนภาพที่ 6	แสดงแผนที่รอบในของชุมชนใกล้เคียง	38